

Η προστασία Ελλήνων πελατών πιστωτικών ιδρυμάτων από γενικές συναλλακτικές ρήτρες εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου

(Σκέψεις με αφορμή την απόφαση Queen's Bench Division, Standard Bank of London Ltd v. Apostolakis and ANOR)

ΒΑΣΙΛΗ Α. ΔΟΥΒΛΗ, Δικηγόρου, Αν. Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου

Με αφορμή απόφαση αγγλικού δικαστηρίου, που αφορούσε συμβατική προεπιλογή τύπου ΓΟΣ έλληνα πελάτη - καταναλωτή (επενδυτή) χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, επισημαίνεται γενικότερα η πρακτική βρετανικών επιχειρήσεων και μάλιστα χρηματοοικονομικών οίκων να προσθέτουν ρήτρες αποκλειστικής δικαιοδοσίας υπέρ των βρετανικών δικαστηρίων. Βάσει των άρθρων 15 και 17 της Σύμβασης των Βρυξελλών, το αγγλικό δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι η εν λόγω συμφωνία παρέκτασης αρμοδιότητας ήταν άκυρη ενώ εστίασε και στην προκύπτουσα άνιση μεταχείριση των δύο μερών, η οποία συνίστατο στο υπέρμετρο οικονομικό βάρος του έλληνα πελάτη (επενδυτή), εφόσον τυχόν εθεωρείτο έγκυρη η επίδικη συμβατική ρήτρα. Βάσει πάντως και του ρυθμιστικού καθεστώτος της Σύμβασης της Ρώμης αλλά και του Ν 2251/1994 θα καταλήγαμε στο ίδιο συμπέρασμα περί καταχρηστικότητας του εν λόγω ΓΟΣ. Παρατηρείται γενικότερα επέκταση της υπαγωγής των μη επαγγελματικών συμβάσεων στα πλαίσια του δικαίου προστασίας των καταναλωτών σε κοινοτικό, αλλά και σε εθνικό επίπεδο.

1. Αποτελέσει ευχάριστη πράγματι έκπληξη, τουλάχιστον για τον γράφοντα,¹ η προσφάτως δημοσιοποιηθείσα στον ελληνικό νομικό τύπο,² απόφαση του αγγλικού εμπορικού δικαστηρίου *Queen's Bench Division* στην υπόθεση *Standard Bank of London Ltd v. Apostolakis and ANOR*. Όπως προκύπτει από τη σχετική περιληπτική οπωσδήποτε καταχώρηση της εν λόγω απόφασης, το όλο θέμα εστιάζεται ουσιαστικά στην άρνηση έλληνα επενδυτή χρηματοοικονομικού προϊόντος (σύμβαση παροχής επενδυτικών υπηρεσιών με σκοπό την αγορά και πώληση συναλλάγματος) να αποδεχθεί ρήτρα τύπου ΓΟΣ προδιατυπωμένη στην αγγλική γλώσσα, που είχε προσυπογράψει στη χώρα μας ως τμήμα επενδυτικής συμφωνίας με τράπεζα του Λονδίνου μέσω εδώ συνεργαζόμενου αντιπροσώπου της τελευταίας,³ βάσει της οποίας ρήτρας για την επίλυση κάθε αναφυόμενης μελλοντικά διαφοράς μεταξύ των συμβαλλομένων αρμόδια θα ήταν αποκλειστικά τα αγγλικά δικαστήρια. Την εγκυρότητα του υπόψη συμβατικού όρου αμφισβήτησε ο έλληνας συμβαλλόμενος στα πλαίσια δικαστικής διαμάχης που δημιουργήθηκε με την αντισυμβαλλόμενη αγγλική τράπεζα με αφορμή την από μέρος της τελευταίας απροειδοποίητη ρευστοποίηση αποθεματικών καταθέσεων του προς κάλυψη «ανοικτής του θέσης» λόγω της επιγενόμενης συναλλαγματικής αποσταθεροποίησης της δραχμής το 1998.

Συγκεκριμένα, η διαδικαστική πορεία της υπόθεσης ξεκίνησε με κατάθεση αγωγής από τον έλληνα επενδυτή στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών κατά του αγγλικού χρηματοπιστωτικού οίκου για παραβίαση συμβατικών μεταξύ τους υποχρεώσεων. Πριν την επίδοση της αγωγής στην Αγγλία, η ξένη τράπεζα, προφανώς έχουσα πληροφορηθεί την ανωτέρω κατάθεση αγωγής εναντίον της στα ελληνικά δικαστήρια, έσπευσε με ασφαλιστικά μέτρα ενώπιον του εκδόντος τη σχολιαζόμενη απόφαση αγγλικού δικαστηρίου

να ζητήσει αναστολή της οποιασδήποτε δικαστικής εξελίξης στη χώρα μας επικαλούμενη σχετικά την παραπάνω επίμαχη ρήτρα ως αποστερούσα από τα ελληνικά δικαστήρια την αρμοδιότητα δικαστικής διερεύνησης της υπόθεσης. Στην προσπάθειά της αυτή η αγγλική τράπεζα επικαλέσθηκε το άρθρο 17 της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Σύμβαση), στην οποία η Ελλάδα έχει προσχωρήσει ήδη από το 1982 με τον μετέπειτα κυρωτικό Ν 1814/1988.⁴ Σημειωτέον, ότι η υπόψη διεθνής Σύμβαση έπαψε πλέον να ισχύει από 1.3.2002⁵ ως προς τα κράτη μέλη της Ε.Ε, αντικατασταθείσα από τον ο-

1. Βάσει των όσων αναφέρονται στη συνέχεια σε σχέση με την τρέχουσα ελληνική, αλλά και διεθνή νομική πρακτική.
2. Σχετικά, βλ. Συνήγορος, τευχ. 28/2001, 412. Για την αντίστοιχη ελληνική απόφαση, πρβλ. ΠΠρΑθ 8032/2001, ΝοΒ, 2002, 139 επ και ΕΕμπΔ 2002, 100 επ, με παρατ. Α. Κασσαβέτη, 117 επ.
3. Επίσης χρηματοπιστωτικού ιδρύματος εγκατεστημένου νόμιμα στην Ελλάδα, το οποίο και διαφίμμιζε το συγκεκριμένο επενδυτικό προϊόν προς το ελληνικό κοινό για λογαριασμό της αγγλικής τράπεζας, πρβλ. και ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π.
4. Συγκεκριμένα, βλ. Β. Δούβλη, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, 2001, 59 επ, με σχετικές ελληνικές βιβλιογραφικές αναφορές. Ακόμη, Κ. Κεραμέα/Γ. Κρεμλή/Χ. Ταγαρά, Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1989, 1 επ, 13 επ. Σ. Καραγιάννη, Οι ειδικοί δικαιοδοτικοί κανόνες της Σύμβασης των Βρυξελλών για την προστασία του καταναλωτή, Ε.Ε.Αρμ, 1993, 167 επ, 189 επ. Πρβλ. και ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π.
5. Άρθρο 76 κανονισμού 44/2001/ΕΚ (κατωτ. σημ. 6).

μοίου στην ουσία περιεχομένου κανονισμό 44/2001/ΕΚ της 22.12.2000 (στο εξής: κανονισμός).⁶

2. Δεδομένης της λόγου χρόνου αναφύσεως διαφοράς εφαρμογής στην επιδικη περίπτωση της ανωτέρω Σύμβασης, η οποία, επαναλαμβάνεται, ότι δεν απέχει ρυθμιστικά στο σύνολό της από τον ισχύοντα σήμερα στην Ε.Ε κανονισμό, ειδικότερα δε όσον αφορά το άρθρο 17 της Σύμβασης,⁷ που επικαλέσθηκε ως κύριο επιχείρημα υπέρ των απόψεών της η αγγλική τράπεζα, προκύπτει *prima facie* η γενική ισχύς τυχόν ρητής συμφωνίας παρέκτασης διεθνούς δικαιοδοσίας. Τούτο άλλωστε πηγάζει από το ίδιο το κείμενο του παρούσης διάταξης, η οποία ως συστατικά στοιχεία παρόμοιας δεσμευτικής συμφωνίας αναγορεύει την ύπαρξη πρώτιστα κατοικίας ενός τουλάχιστον των συμβαλλομένων στο έδαφος κράτους υπαγόμενου στην ενλόγω διεθνή Σύμβαση σε συνδυασμό με τη συνομολόγηση γραπτής ή προφορικής συμφωνίας, με γραπτή όμως στην τελευταία περίπτωση επιβεβαίωση της συμφωνίας, που θα αναγνωρίζει την αποκλειστική αρμοδιότητα δικαστηρίων ενός εκ των δεσμευόμενων από τη Σύμβαση κρατών για την επίλυση κάθε ήδη υπάρχουσας ή μέλλουσας να προκύψει διαφοράς από συγκεκριμένη έννομη σχέση.⁸ Τα παραπάνω βέβαια στοιχεία ενυπάρχουν κατ' αρχάς στην εξεταζόμενη περίπτωση σύμφωνα με τα προλεχθέντα ως προς το πραγματικό μέρος της υπόθεσης.

Θα πρέπει πάντως παρενθετικά, ταυτόχρονα δε επεξηγηματικά στο σημείο αυτό να επισημανθεί γενικότερα, ότι είναι ήδη αρκετά διαδεδομένη, ιδίως τα τελευταία χρόνια, η πρακτική βρετανικών επιχειρήσεων και μάλιστα χρηματοοικονομικών οίκων καθώς και μεγάλων αγγλικών δικηγορικών εταιριών που αναλαμβάνουν τη νομική τους υποστήριξη ανά την υφήλιο, της προσθήκης στις συμβάσεις με τους αντισυμβαλλομένους τους παρόμοιων ρητρών αποκλειστικής δικαιοδοσίας των αγγλικών δικαστηρίων για την επίλυση τυχόν μεταξύ τους μελλοντικών διαφορών, αλλά και εφαρμογής γενικότερα του αγγλοσαξονικού δικαίου στην εγκαθιδρυόμενη συμβατική σχέση. Μάλιστα στη χώρα μας, με προεξάρχον το πεδίο φυσικά του ναυτικού δικαίου, η νομική αυτή πρακτική τείνει να λάβει πλέον σοβαρές διαστάσεις ακόμη και σε υποθέσεις χωρίς ουσιαστικό υπόβαθρο αλλοδαπότητας, εφόσον παρατηρείται ανάμιξη βρετανικών συμπεριόντων ή εκπροσώπηση τέτοιων συμφερόντων κυρίως από εμφανώς ή αφανώς συνεργαζόμενα με αγγλικές νομικές εταιρίες ελληνικά δικηγορικά γραφεία. Πρόκειται, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, για καταστρατήγηση της συμβατικής ελευθερίας λόγω ανισότητας ισχύος των συμβαλλομένων σε παρόμοιες περιπτώσεις, έστω και αν το ζήτημα εκφεύγει από το ειδικότερο προστατευτικό πλαίσιο του δικαίου των καταναλωτών, γεγονός το οποίο, πλην των άλλων πολλαπλών συνεπειών, βλάπτει καίρια τα συμφέροντα των ελλήνων ακόμη και επαγγελματιών αντισυμβαλλομένων, αλλά και της ελληνικής νομικής πράξης ευρύτερα.

3. Επανερχόμενοι στη συνέχεια στο προς ανάπτυξη θέμα, παρατηρούμε ότι μία προσεκτικότερη ανάγνωση του άρθρου 17 της Σύμβασης στο σύνολό του αποδεικνύει ότι οι συντάκτες της, έχοντας προφανώς επίγνωση των αδικιών που μπορεί να προκύψουν μέσω της αδιάκριτης συνομολόγησης συμφωνιών παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας, θέλησαν να προστατεύσουν ορισμένες κατηγορίες συμβαλλομένων. Μεταξύ αυτών, συγκαταλέγονται ρητά και οι συμφωνίες παρέκτασης στις καταναλωτικές διαφορές βάσει

πλέον του άρθρου 15 της Σύμβασης,⁹ όπου εκεί ρητά επισημαίνεται, ότι συμφωνίες παρέκτασης διεθνούς αρμοδιότητας σε τέτοιου είδους υποθέσεις¹⁰ είναι έγκυρες, εφόσον συμφωνήθηκαν μετά τη γένεση της διαφοράς ή επιτρέπουν στον καταναλωτή να προσφύγει και σε άλλα δικαστήρια από τα προσδιοριζόμενα ειδικότερα στο άρθρο 14 της Σύμβασης¹¹ ή αν η κατοικία και των δύο ίσως μερών συμπίπτει. Στην επιδικη όμως υπόθεση, η οποία κρίθηκε από το ανωτέρω αγγλικό δικαστήριο, καμία από τις προηγούμενες προϋποθέσεις δεν συνέτρεχε βάσει των όσων προαναφέρθηκαν σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά, οπότε, ως αποτέλεσμα συνδυασμού των άρθρων 17 και 15 της Σύμβασης, η συμφωνία παρέκτασης της διεθνούς αρμοδιότητας στην ενλόγω καταναλωτική αναμφίβολα διαφορά¹² δεν ήταν έγκυρη.

6. ΕΕΕΚ 16.1.2001, L. 12/1, όπως ισχύει μετά σχετική τροποποίηση (Corrigendum) σε ΕΕΕΚ 24.1.2001, L. 307/28. Για το κείμενο του ενλόγου κανονισμού, βλ. και Δ, 2002, 109 επ. Επίσης, Δούβλης, ό.π. και ανακοίνωση Κ. Καραγκούνη, ΔΕΕ, 2001, 333 επ. Τέλος, ως προς τις επί μέρους διαφορές του υποψήφιο κανονισμού με τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968, βλ. Π. Αρβανιτάκη, Η επίδραση της Συμβάσεως της Βιέννης για τις διεθνείς πωλήσεις κινητών στο δικονομικό δίκαιο, ΧρΙΔ, 2001, 679, όπου όμως επισημαίνεται η μη διαφοροποίηση του κανονισμού από τη Σύμβαση των Βρυξελλών στο θέμα της θεμελίωσης διεθνούς δικαιοδοσίας με βάση σχετική συμφωνία παρέκτασης (άρθρα 15-17 Σύμβασης και άρθρα 23-24 κανονισμού). Τέλος, πρβλ. ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π.
7. Ανωτ. σημ. 6. Ακόμη, Α. Ηuet, Η προστασία του καταναλωτή στο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, ΕΕΕυρΔ, 1984, 453 επ, 457 επ, 460 επ. Καραγιάννη, ό.π. και 187 επ, με ιδιαίτερη αναφορά στην υπάρχουσα ερμηνευτική νομολογία του ΔΕΚ. Πρβλ. και ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π.
8. Αντί πολλών, βλ. Κεραμέα Κρεμλή/Ταγαρά, ό.π., 1989, 138 επ και Συμπλήρωμα, 1989-1996, 184. Β. Κιάντου, Ιδιωτικό δίκαιο του διεθνούς εμπορίου, 2002 (3η έκδ.), 917 επ, 923 επ.
9. Άρθρο 17 παρ. 4 Σύμβασης, βλ. αντιπροσωπευτικά, Κεραμέα/Κρεμλή/Ταγαρά, ό.π., 1989, 161. Επίσης, Ηuet, ό.π., 461 επ. Καραγιάννη, ό.π., 183 επ. Κιάντος, ό.π., 903 επ.
10. Για τον εννοιολογικό ευρύτερο προσδιορισμό των καταναλωτικών συμβάσεων, βλ. άρθρο 13 Σύμβασης. Σχετικά, Κεραμέας/Κρεμλής/Ταγαράς, ό.π., 112 επ. Καραγιάννη, ό.π., 168 επ, 174 επ. Πρβλ. και ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π.
11. Το παρόν άρθρο καθορίζει σε περίπτωση έγερσης αγωγής από τον καταναλωτή ως αρμόδιο δικαστήριο εκείνο του τόπου κατοικίας του εναγομένου ή του ενάγοντα, σε περίπτωση δε έγερσης αγωγής κατά του καταναλωτή αρμόδιο δικαστήριο κηρύσσεται αποκλειστικά εκείνο της κατοικίας του εναγομένου (καταναλωτή), βλ. αντί πολλών, Κεραμέα/Κρεμλή/Ταγαρά, ό.π., 117 επ. Καραγιάννη, ό.π., 177 επ. Πρβλ. και ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π.
12. Ανωτ. σημ. 10. Σημειωτέον, ότι βάσει της παρ. 3 του άρθρου 13 της Σύμβασης καταναλωτικές συμφωνίες είναι μεταξύ άλλων και όσες αφορούν παροχή υπηρεσιών, για τις οποίες πριν την κατάρτισή τους προηγήθηκε ειδική προσφορά ή διαφήμιση στο κράτος κατοικίας του καταναλωτή, επιπλέον δε ο τελευταίος ολοκλήρωσε στο κράτος αυτό όλες τις απαραίτητες για την κατάρτιση της σύμβασης πράξεις. Ήδη από την εισαγωγική εδώ παράθεση των πραγματικών περιστατικών της επιδικής υπόθεσης (ανωτ. σημ. 3), οι παραπάνω όροι ικανοποιούνται πλήρως, οπότε δεν μπορεί να υπάρξει καμία αμφιβολία για την καταναλωτική φύση της εξεταζόμενης διαφοράς.

Ενόψει συνεπώς των προλεχθέντων, το αγγλικό δικαστήριο, συνεδριάζοντας νόμιμα βάσει του άρθρου 24 της Σύμβασης¹³ επί της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων της αντισυμβαλλόμενης με τον έλληνα πελάτη - καταναλωτή βρετανικής τράπεζας, εξέδωσε ορθώς την εδώ σχολιαζόμενη απορριπτική του απόφαση, εστιάζοντας σωστά τα επιχειρήματά του στην προκύπτουσα άνιση μεταχείριση των δύο μερών, η οποία συνίσταται στο υπέρμετρο οικονομικό κυρίως βάρος του έλληνα πελάτη, εφόσον τυχόν θεωρείτο έγκυρη η επιδικη συμβατική ρήτρα περί αποκλειστικής αρμοδιότητας των αγγλικών δικαστηρίων. Η υπόψη μάλιστα απόφαση αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω των γενικότερων διαπιστώσεων της σχετικά με παρόμοιες συμβατικές ρήτρες αποκλειστικά εφαρμοστέου αλλοδαπού για τον καταναλωτή δικαίου, την καταχρηστικότητα των οποίων συνδέει και με τις ευρύτερα από το αγγλικό δίκαιο, αλλά και διεθνώς αναγνωρισμένες αρχές της καλής πίστης καθώς και των συναλλακτικών ηθών.¹⁴ Με τον τρόπο αυτόν, στην προκειμένη περίπτωση αφήνονται ορθά τα ελληνικά δικαστήρια να προχωρήσουν στην ουσιαστική επίλυση της αναφυσίσης καταναλωτικής διαφοράς.

4. Πέραν πάντως των προαναφερθεισών διατάξεων της διεθνούς Σύμβασης των Βρυξελλών, θα πρέπει να προσθέσουμε ότι η προστασία των καταναλωτών και ιδιαίτερα η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου επί σχετικών διαφορών με στοιχεία αλλοδαπότητας ρυθμίζεται παράλληλα και από τη διεθνή Σύμβαση της Ρώμης του 1980 όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές,¹⁵ η οποία ενσωματώθηκε στο δίκαιό μας βάσει του Ν 1792/88.¹⁶ Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 5 της εν λόγω Σύμβασης, το οποίο εφαρμόζεται σε συναλλαγές για την προμήθεια ενσωμάτων κινητών και την παροχή υπηρεσιών καθώς και τη χρηματοδότηση παρόμοιων συμβάσεων με συμβαλλόμενο πρόσωπο ενεργόν ανεξάρτητα από επαγγελματική του ιδιότητα (καταναλωτής), η τυχόν επιλογή από τους συμβαλλομένους εφαρμοστέου δικαίου κατά το άρθρο 3 της Σύμβασης δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη στέρηση του καταναλωτή από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι αναγκαστικού δικαίου διατάξεις της χώρας συνήθους διαμονής του. Τούτο υπό την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, ότι πριν τη σύναψη της ανωτέρω συμφωνίας έγινε στη χώρα διαμονής του καταναλωτή ειδική προσφορά ή διαφήμιση και εκεί ολοκληρώθηκαν οι απαραίτητες για τη σύναψη της σύμβασης πράξεις ή εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος του καταναλωτή ή ο αντιπρόσωπος του έλαβε στην υπόψη χώρα την αντίστοιχη παραγγελία.¹⁷

Στα πλαίσια αυτά, εύκολα γίνεται αντιληπτή με βάση τα προεκτεθέντα πραγματικά περιστατικά η ούτως ή άλλως συγκέντρωση των παραπάνω εφαρμοστικών όρων του άρθρου 5 και στην περίπτωση που απασχόλησε την αγγλική δικαιοσύνη, η οποία ακόμη και υπό το κράτος τυχόν προσφυγής στις διατάξεις της Σύμβασης της Ρώμης¹⁸ δεν θα μπορούσε παρά να καταλήξει στο ίδιο πρακτικά συμπέρασμα με αυτό που συνήγαγε υπό το ρυθμιστικό καθεστώς της Σύμβασης των Βρυξελλών. Τούτο διότι πιο συγκεκριμένα υπό το καθεστώς του άρθρου 5 της Σύμβασης της Ρώμης η συμβατική προεπιλογή τύπου ΓΟΣ του αγγλικού δικαίου στην επίμαχη περίπτωση του έλληνα πελάτη - καταναλωτή (επενδυτή) χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών θα εκρίνετο ανίσχυρη νομικά λόγω, εκτός των άλλων, της αναγκαστικού δικαίου διατύπωσης κυρίως του άρθρου 2

παρ. 9 Ν 2251/1994 «περί προστασίας των καταναλωτών», όπως η διάταξη αυτή διαμορφώθηκε βάσει του άρθρου 10 παρ. 24, δ' Ν 2741/1999, για την οποία αμέσως κατόπιν.

5. Εστιάζοντας την προσοχή μας στην υπόψη διάταξη,¹⁹ παρατηρούμε ότι αυτή, εντασσόμενη στο πεδίο του άρθρου 2 Ν 2251/1994 για τους ΓΟΣ,²⁰ επιβάλλει πλέον την εφαρμογή

13. Το οποίο συγκεκριμένα επιτρέπει τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων ακόμη και από δικαστήρια δεσμευόμενου από τη Σύμβαση κράτους, έστω και αν το τελευταίο δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία για την ουσία της υπόθεσης, όπως συνέβη και στην επιδικη περίπτωση. Βλ. σχετικά, *Κεραμέα/Κρεμλί/ Ταγαρά*, ό.π., 199 επ.

14. Ιδιαίτερα για το αγγλικό δίκαιο των ΓΟΣ, βλ. κατωτ. σημ. 27. Για το ελληνικό δίκαιο ειδικότερα, πρόκειται περί των γνωστών γενικών ενοχικών αρχών κυρίως των ΑΚ 281, 288. Αναφορικά και με την εφαρμογή των υπόψη αρχών στις τραπεζικές συναλλαγές, βλ. *Β. Δούβλη*, Η απελευθέρωση των τραπεζικών εγγυητών κατ' άρθρο 862 ΑΚ, 1998, 72 επ, 92 επ. Του *ίδιου*, Ο δικαστικός έλεγχος λειτουργίας των ΓΟΣ στις τραπεζικές συναλλαγές, ΕΤΡΑΕΧΡΔ, 1999, 3 επ.

15. Σημειωτέον, ότι κατά το άρθρο 21 της παρούσης Σύμβασης η προσχώρηση ενός κράτους σε αυτήν δεν θίγει το πεδίο άλλων διεθνών συμβάσεων, στις οποίες μετέχει το συγκεκριμένο κράτος. Κατά ταύτα, η δέσμευση στην προκειμένη περίπτωση της Μ. Βρετανίας - όπως και κάθε άλλης εμπλεκόμενης χώρας γενικότερα - και από τις δύο διεθνείς αυτές Συμβάσεις δεν προκαλεί εφαρμοστικό πρόβλημα, υπό την έννοια ότι ο επιλαμβανόμενος δικαστής θα επιλέξει ελεύθερα τις αρμόζουσες ανά περίπτωση τελικά διατάξεις.

16. Αντί πολλών, *Δούβλη*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, ό.π., 57 επ, με σχετικές ελληνικές βιβλιογραφικές παραπομπές. Ακόμη, *Ηuet*, ό.π., 463 επ. *Κεραμέας/Κρεμλής/Ταγαράς*, ό.π., 2. *Χ. Παμπούκη*, Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και οι κανόνες αμέσου εφαρμογής στη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, ΝοΒ, 1992, 1327 επ. Του *ίδιου*, Η lex mercatoria ως εφαρμοστέο δίκαιο στις διεθνείς συμβατικές ενοχές, 1996, 234. *Ζ. Παπασιώπη-Πασιά*, Νέες τάσεις του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών, 1985, 427 επ, 446 επ. Της *ίδιης*, Το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο ελλείψει συμφωνίας των μερών κατά την κοινοτική Σύμβαση του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Καταναλωτικές και εργατικές συμβάσεις, ΝοΒ, 1992, 1344 επ, 1353 επ. *Καραγιάννη*, ό.π., 174, 178, επισήμως ορθά τη διαφοροποίηση μεταξύ των Συμβάσεων Βρυξελλών και Ρώμης ως προς τις καταναλωτικές διαφορές στο θέμα αντίστοιχα της κατοικίας και της συνήθους διαμονής του καταναλωτή. *Αρβανιτάκης*, ό.π., 678, με την σωστή επίσης παρατήρηση της διευρυμένης δέσμευσης από τη Σύμβαση της Ρώμης και μη κοινοτικών σήμερα κρατών.

17. Ανωτ. σημ. 16. Επίσης, *Α. Κοτζάμπαση*, Οι απαλλακτικές ρήτρες στους γενικούς όρους συναλλαγών, 2001, 72 επ. *Κιάνιος*, ό.π., 334 επ.

18. Ανωτ. σημ. 15.

19. Σχετικά, *Γ. Δέλλιος*, Ο κρίσιμος βαθμός διατάραξης της συμβατικής ισορροπίας για τον έλεγχο του περιεχομένου ΓΟΣ, Αρμ, 2000, 1181 επ. *Γ. Μεντή*, Γενικοί όροι συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις, 2000, 177 επ. *Κ. Γαζετά*, Γενικοί Όροι Συναλλαγών-Δικαστική προστασία, 2001 (4η εκδ), 49. *Κοτζάμπαση*, ό.π., 70 επ.

20. Το συγκεκριμένο άρθρο αποτελεί μεταφορά στο ελληνικό δίκαιο προστασίας των καταναλωτών της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ της 5.4.93 (ΕΕΕΚ 21.4.93, L. 95/29 και *Γαζετάς*, ό.π., 266 επ καθώς και *Γ. Δέλλιος*, Προστασία των καταναλω-

του εν λόγω άρθρου, εφόσον η σύμβαση μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτή συνδέεται στενά με την Ελλάδα ή άλλη χώρα του Ενιαίου Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.), ανεξάρτητα από τη συμβατική επιλογή δικαίου χώρας εκτός Ε.Ο.Χ. Η επαναδιατυπωθείσα με τον τρόπο αυτόν παρ. 9 του άρθρου 2 Ν 2251/1994 φαίνεται να ανταποκρίνεται καλύτερα σε σχέση με την αρχική της άκρως περιοριστική διατύπωση ως προς τα ισχύοντα βάσει της ανωτέρω Σύμβασης της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές και δη καταναλωτικές περαιτέρω εννοχές, αλλά και σε σύγκριση με το άρθρο 6 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ.²¹ Παρά την απουσία ερμηνευτικής στην προκειμένη περίπτωση (άρθρο 10 παρ. 24) ουσιαστικής βοήθειας από την εισηγητική έκθεση του Ν 2741/1999,²² ανεξάρτητα δε και από την παρατηρούμενη, τουλάχιστον σε γραμματικό επίπεδο, απόκλιση μεταξύ του παραπάνω άρθρου 5 της Σύμβασης της Ρώμης σε συσχέτισμό με το άρθρο 6 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ και προβολή αυτών επί της νέας διάταξης της παρ. 9 του άρθρου 2 Ν 2251/1994,²³ το θέμα που δημιουργείται ειδικότερα με την εισδοχή ρητρών εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου σε καταναλωτικές συμβάσεις ελλήνων πελατών συνολογούμενες μάλιστα στη χώρα μας δεν επιδέχεται πολλές λύσεις.

Τούτο διότι υπό το κράτος εφαρμογής των προεξετασθέντων γενικότερα κανόνων είτε της διεθνούς Σύμβασης των Βρυξελλών είτε της διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης είτε της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, εφαρμοστέο δίκαιο σε ανάλογες περιπτώσεις ρητρών εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου καταλήγει να είναι το ελληνικό, οπότε με βάση τη γενική ρήτρα καταχρηστικότητας της παρ. 6 του άρθρου 2 Ν 2251/1994,²⁴ αλλά και την ειδικότερα προβλεπόμενη περίπτωση λ' της παρ. 7 του ίδιου άρθρου,²⁵ παρόμοιες ρήτρες κρίνονται άκυρες, άρα μη εφαρμοζόμενες.²⁶ Στη συγκεκριμένη μάλιστα υπόθεση που απασχόλησε το αρμόδιο για τα ασφαλιστικά μέτρα αγγλικό δικαστήριο, οι συνθήκες υπό τις οποίες είχε συναφθεί η όλη επενδυτική σύμβαση του ελληνα πελάτη με την βρετανική τράπεζα, συμπεριλαμβανόμενης της επιδικής ρήτρας αποκλειστικής εφαρμογής του αγγλικού δικαίου, δεν θα μπορούσε παρά να κριθεί αβίαστα άκυρη ως καταχρηστική, δεδομένου ότι προφανής σκοπός εισδοχής της υπόψη ρήτρας τύπου ΓΟΣ στην επίσης προδικατωμένη χρηματοοικονομική σύμβαση ήταν η αποστέρηση ή τουλάχιστον η υπέρμετρη δυσχέραση του ελληνα πελάτη σε σχέση με τη διεκδίκηση των νομίμων δικαιωμάτων του σε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης της εγκαθιδρυθείσας συμβατικής σχέσης.

6. Κατά ταύτα, η ανωτέρω εκδοθείσα απόφαση του αγγλικού δικαστηρίου χαρακτηρίζεται απολύτως ορθή,²⁷ συνάδουσα άλλωστε αρμονικά και με την προσφάτως επικυρωθείσα από το ΔΕΚ θέση περί αυτεπάγγελτης εξέτασης από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια του καταχρηστικού χαρακτήρα των ΓΟΣ.²⁸ Με τον τρόπο αυτόν, ελπίζεται να θεθεί

και οι συμβατικές σχέσεις μεταξύ καταναλωτών και πιστωτικών ιδρυμάτων στα πλαίσια της ΕΟΚ, ΕυΒ, 1989, 537 επ. Σ. Κάτσιου, Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά στις τραπεζικές υπηρεσίες και η προστασία του καταναλωτή, Δελτ.ΕΕΤ, τευχ. 39-40/1993, 79 επ. Α. Φώσκολου, Σχέσεις τραπεζών-πελατείας. Κώδικες Δεοντολογίας, Δελτ.ΕΕΤ, τευχ. 10/1997, 84 επ. Α. Γκούσκου, Ζητήματα νομικής προστασίας των πελατών, Δελτ.ΕΕΤ, τευχ. 10/1997, 87 επ. Ν. Χατζηγιάννη, Καταναλωτής και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Το στίγμα των κοινοτικών εξελίξεων, Δελτ.ΕΕΤ, τευχ. 12/1997, 91 επ. Της ίδιας, Διαρκής κωδικοποίηση διατάξεων περί συναλλάγματος και ΕΥΡΩ, 2000 (2η εκδ), Φ 00.71. Της ίδιας, Διαρκής κωδικοποίηση ρυθμίσεων περί τραπεζών και τραπεζικών δραστηριοτήτων, τ. Β', 2001, Φ 02.08. Ι. Σχινά, Ιδέες και κατευθύνσεις του Ν 2251/94, Digesta, τευχ. 1/1998-99, 1 επ. Γ. Παπαϊωάννου, Καταναλωτής και πλαστικό χρήμα, Συνήγορος, 2001, 330 επ. Γ. Καρακώστα, Γενικοί Όροι των Τραπεζικών Συναλλαγών, 2001, 23 επ, 28 επ, 35 επ, 54 επ. Σ. Ψυχομάνη, Τραπεζικό δίκαιο, τ. Ι, 2001 (5η εκδ), 19 επ. Χ. Γκόρτσου, Ο ενιαίος χρηματοπιστωτικός χώρος στο «Εισαγωγή στις ευρωπαϊκές σπουδές», τ. Β', 2001, 151 επ. Γ. Μεντή, Γενικοί όροι τραπεζικών καταναλωτικών συμβάσεων, ΧρΙΔ, 2001, 558 επ. Ν. Ρόκα, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2002, 37 επ. Τέλος, πρόσφατα, Γ. Αρνόκουρου, Σημ. στην απόφ. ΔΕΚ 27.6.2000 (υπόθ. C-240 έως 244/98), ΔΕΕ, 2000, 1119 επ. Στην ίδια απόφ. ΔΕΚ, Παρατ. Α. Κιτσορά, ΧρΙΔ, 2001, 139 επ. Απόφ. ΔΕΚ της 22.11.2001 (υπόθ. C-541-2/99), Συνήγορος, τευχ. 29/2001, 64 επ. Παλαιότερα, απόφ. ΔΕΚ 10.5.1995 (υπόθ. C-384/93), αναφερόμενη από την Ε. Αλεξανδρίδου, Ο επενδυτής ως καταναλωτής στο «Χρηματιστήριο και προστασία των επενδυτών», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, 2001, 18. Ως προς την ελληνική νομολογία προστασίας των πελατών τραπεζών, αντιπροσωπευτικά, Δούβλη, Ο δικαστικός έλεγχος λειτουργίας των ΓΟΣ στις τραπεζικές συναλλαγές, ό.π. Κ. Σκουλαρίκη, Σημ. στην ΑΠ 1219/01, ΔΕΕ, 2001, 1141 επ. Α. Λελεντζή, Ο έλεγχος του περιεχομένου των ΓΟΣ κατά την πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου, ΝοΒ, 2002, 274 επ. Για την ίδια απόφ. ΑΠ (1219/2001), Σημ. Συντ., ΧρΙΔ, 2001, 528.

21. Ανωτ. σημ. 20. Αναλυτικότερα για όλα αυτά, Μεντή, Γενικοί όροι συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις, ό.π. Κοτζάμπαση, ό.π.
22. Επισημαίνεται και από τον Δέλλιο, Αρμ, ό.π., 1181. Του ίδιου, ό.π. 6.
23. Συνοπτικά για το ζήτημα, Μεντής, ό.π., 178 επ, ο οποίος ορθά καταγράφει την υπεροχή του κοινοτικού τελικά δικαίου έναντι της διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης αναφορικά με κράτη μέλη της Ε.Ε. Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου, ό.π. Καρακώστα, ό.π., 29.
24. Οπως αυτή αντικαταστάθηκε από το άρθρο 10 παρ. 24, β' Ν 2741/99, βλ. λεπτομερέστερα, Δέλλιο, Αρμ, ό.π., 1181 επ. Του ίδιου, ό.π., 82, 439 επ. Γαζετάς, ό.π., 78 επ. Καρακώστα, ό.π., 63.
25. Σύμφωνα με την οποία καταχρηστικοί σε κάθε περίπτωση είναι οι όροι, που, μεταξύ άλλων, αποκλείουν την υπαγωγή των διαφορών από σύμβαση στο φυσικό τους δικαστή με την πρόβλεψη αποκλειστικής αλλοδαπής δικαιοδοσίας ή διαιτησίας, βλ. ενδεικτικά, Γαζετάς, ό.π., 100 επ.
26. Έτσι και Μεντής, ό.π., 180, υιοθετώντας όμως ως βάση ακυρότητας τέτοιων ρητρών μόνον την παρ. 6 του άρθρου 2 Ν 2251/1994.
27. Για το περί ΓΟΣ ισχύον αγγλικό δίκαιο, βλ. Δέλλιο, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου, ό.π., 80, 278, σημ. 55.
28. Χαρακτηριστικά, πρβλ. απόφ. ΔΕΚ 27.6.2000 (υπόθ. C-240 έως 244/98), ανωτ. σημ. 20. Για το ελληνικό δίκαιο στο ση-

τών και σύστημα του ιδιωτικού δικαίου, τ. ΙΙ, 2001, 483 επ) σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες σε καταναλωτικές συμβάσεις, βλ. μεταξύ πολλών, ιδιαίτερα δε αναφορικά με την προστασία πελατών τραπεζών, Δούβλη, ό.π., 64, σημ. 162 και 68, σημ. 172, με πληθώρα βιβλιογραφικών παραπομπών. Του ίδιου, Η απελευθέρωση των τραπεζικών εγγυητών κατ' άρθρο 862 ΑΚ, ό.π., 49 επ, 182 επ. Του ίδιου, Ο δικαστικός έλεγχος λειτουργίας των ΓΟΣ στις τραπεζικές συναλλαγές, ό.π. Ακόμη, Τ. Νικολόπουλου, Το εφαρμοστέο δί-

επιτέλους κάποιος φραγμός, έστω στο πεδίο του δικαίου προστασίας των καταναλωτών αμεσότερα, στην προαναφερθείσα αυξανόμενη ανησυχητικά τα τελευταία ιδίως χρόνια νομική πρακτική της άκρατης επιβολής ρητρών περί εφαρμοσιμότητας του αγγλικού δικαίου με κάθε ευκαιρία, καταδικάσιμης πλέον και από τα ίδια τα δικαστήρια της γηραιάς Αλβιώνος. Τούτο μέλλει να επηρεάσει θετικά και τον τραπεζικό ειδικότερα τομέα στην Ελλάδα, οι πελάτες του οποίου αποτελούν και αυτοί αρκετά συχνά αποδέκτες παρόμοιων μεθοδεύσεων. Ευρύτερα εξ άλλου ο περιορισμός αυτών των τεχνικών «υφαρπαγής» νομικής ύλης ενδιαφέρει άμεσα τους Έλληνες δικηγόρους, οι οποίοι και θα πρέπει να εκμεταλλευθούν κατάλληλα τις νέες διαμορφούμενες σύμφωνα με τα προλεχθέντα συνθήκες υπό το πρίσμα της ολόκληρης επεκτεινόμενης υπαγωγής των μη επαγγελματιών βέβαια συμβάσεων στο πλέγμα του δικαίου προστασίας των καταναλωτών σε κοινοτικό, αλλά και σε εθνικό επίπεδο.²⁹ Προς την ίδια πάντως κατεύθυνση κινείται και το ελληνικό δίκαιο, απτή δε περί τούτου απόδειξη αποτελεί, εκτός των άλλων, η νέα διάταξη της παρ. 10 του άρθρου 2 Ν 2251/1994,³⁰ σύμφωνα με την οποία οι περί ΓΟΣ προστατευτικές ρυθμίσεις επεκτείνονται και για κάθε συμβατικό όρο που δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, υπό την έννοια ότι ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να

επηρεάσει το περιεχόμενό του, ενώ επιπρόσθετα επέρχεται στο σημείο αυτό αντιστροφή του βάρους απόδειξης με δικονομικά πλέον υπόχρεο τον προμηθευτή.³¹

μείο αυτό, βλ. Δούβλη, ό.π, 16, σημ. 32. Του ίδιου, Η απελευθέρωση των τραπεζικών εγγυητών κατ' άρθρο 862 ΑΚ, ό.π, 188, σημ. 768, με περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές. Επίσης, Αρνόκουρος, ό.π, 1120. Κιτσαράς, ό.π. Τέλος, πρβλ. ΠΠρΑθ 8032/2001, ό.π, αναφερόμενη γενικότερα στην εφαρμογή της νομολογίας του ΔΕΚ σε σχέση με την ερμηνεία της Σύμβασης των Βρυξελλών.

29. Για παράδειγμα, βλ. Δέλλιο, ό.π, 211 επ, αναφερόμενο στη συνεχή επέκταση των ορίων του γερμανικού δικαίου προστασίας των καταναλωτών. Γενικότερα, Δούβλη, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, ό.π, 62 επ.
30. Η οποία και αυτή προστέθηκε βάσει της παρ. 24 του άρθρου 10 Ν 2741/99 (ανωτ. σημ. 19, 22, 24), βλ. σχετικά, Δέλλιο, ό.π, 7, 314 επ.
31. Αντίστοιχη είναι και η περίπτωση της νόθου αντικειμενικής ευθύνης, που καθιερώνει το άρθρο 8 παρ. 4 Ν 2251/94 προκειμένου για τον παρέχοντα καταναλωτικές υπηρεσίες, βλ. αντί πολλών, Δούβλη, Η απελευθέρωση των τραπεζικών εγγυητών κατ' άρθρο 862 ΑΚ, ό.π, 188.

* * * * *